

Foto: iStockphoto.com

Hva sier forskningen om norske friskoler?

Av Mats Kirkebirkeland, rådgiver i Civita

Innledning

Spørsmål som gjelder friskolenes rolle i det norske utdanningssystemet utgjør et klart skille i norsk politikk. Borgerlige partier ønsker å legge til rette for friskoler som et viktig alternativ eller supplement til den offentlige skolen, mens partiene på venstresiden mener at friskoler svekker den offentlige skolen.

Den politiske debatten om friskolenes rolle preges av ideologiske og prinsipielle forskjeller i holdninger til private aktører generelt og private aktørers rolle i velferdsstaten og skolen spesielt.

Dette notatet skal forsøke å svare på flere av de påstandene og uenighetene som den politiske debatten om friskolene bærer preg av, ved å gjennomgå eksisterende norsk og aktuell internasjonal forskning og statistikk om friskolene og deres rolle i det norske utdanningssystemet.

De sentrale spørsmålene som dette notatet skal undersøke, er:

- Hvorfor velger foreldre og elevene friskoler?
- Bidrar friskolene til økt segregering?
- Leverer friskoler bedre kvalitet enn den offentlige skolen?
- Blir den offentlige skolen bedre av konkurranse fra friskoler?

Dette notatet er ikke en systematisk kunnskapsgjennomgang etter akademiske kriterier, men et forsøk på å oppsummere eksisterende kunnskap og forskning om norske friskoler.

Forfatteren har spurt enkelte skoleforskere om tips til forskning og aktuelle studier som omhandler norske friskoler. Noen tips er mottatt og inkludert i notatet, men den fremste tilbakemeldingen har vært at det er få studier som har sett på friskoler direkte.

Ellers er det verdt å nevne at det er store forskjeller på hvordan friskolene er regulert og finansiert i ulike land. Dette betyr at forskning i ett land ikke uten videre kan overføres til et annet.

Begrep

Begrepene «friskole» og «privat skole» er politisk omdiskutert, blant annet vist ved stadige endringer mellom lovtitlene «privatskoleloven» og «friskoleloven» etter hvilken politisk blokk som sitter med regjeringmakten og stortingsflertallet.

I de studiene som er omtalt i notatet, blir begge begreper brukt. Valg av begrep har stort sett sammenheng med hvilke periode som studien ble gjennomført og publisert i. I notatet har jeg likevel valgt å bruke ordet «friskole» systematisk. Årsakene til dette er todelt.

For det første er det dette ordet friskolesektoren velger å bruke om seg selv.¹

For det andre brukes ordet «friskole» for å skille de private skolene som er godkjent som alternativ til den offentlige skolen, og som dermed har rett til offentlig tilskudd, fra private skoler uten offentlig støtte og regulering.²

Begrepet «friskole» benyttes også i Danmark, som har en lang friskoletradisjon, og i Sverige, som har en kort tradisjon.

Ordet «private friskoler» er også benyttet i notatet. Dette ordet er dekkende for den historiske perioden før friskolene ble et etablert politisk begrep og regulert inn i det offentlige skolesystemet.

Historie

Den politiske striden om friskolene i Norge har vart i fire hundre år. Striden har hatt flere sider, men har handlet om hvilken rolle, om noen, friskolene skal ha i utdanningssystemet.³

Allerede i 1607 kom det første forbudet mot private friskoler, som riktignok aldri ble effektivt, samt et påbud om at alle byer (kjøpsteder) skulle ha en offentlig skole. På denne tiden var det rundt 20 private friskoler, hvorav alle lå i byene, og ingen offentlige skoler.

1800-tallet representerer den første perioden med en liberal holdning til private friskoler, hvor Allmugeskoleloven i 1848 opphevet de tidligere forbudene mot private friskoler og bidro til at friskolene fikk full frihet så lenge de tilfredsstilte de faglige kravene.

I den frie konkurransen tapte likevel friskolene mot de offentlige skolene. I midten av 1830-årene gikk kun 20 prosent av elevene i kjøpstedene på en privat friskole. På slutten av 1800-tallet var andelen sunket til 3-4 prosent.

Likevel bidro friskolene til at Norge på 1800-tallet var et foregangsland i arbeidet med å utvikle en allmueskole for alle, blant annet gjennom etablering av private reformskoler og folkehøyskoler, basert på N.F.S Gruntvigs folkeopplysningsideer.^{4,5}

Mot slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet ble sosialliberal ideologi under venstrestaten og aktiv motstand fra sosialistene mer dominerende. Dette bidro generelt til strammere vilkår for private initiativ til fordel for et utvidet offentlig samfunnsansvar, herunder ideen om enhets-skolen, som fikk støtte fra de fleste politiske partier.⁶

I etterkrigstiden begynte de borgerlige partiene gradvis å snu i holdningen til friskolene, og sektoren ble sett på som et nødvendig tilskudd til det offentlige skolesystemet.

Da det borgerlige flertallet på Stortinget vedtok «Lov om tilskudd til private skoler» i 1970, var det første gang det ble stadfestet et offentlig ansvar for de private friskolene som en integrert del av det offentlige utdanningssystemet.

I 1985 vedtok den borgerlige Willoch-regjeringen en ny formålsparagraf i privatskoleloven, hvor det ble gitt en permanent hjemmel for å yte offentlig støtte til undervisningstilbud som representerte pedagogiske alternativer til den offentlige skolen, som eksempelvis Steinerskolen og Montessoriskolen.⁷

I 1992 innførte Brundtland-regjeringen en bestemmelse som innskjerpet og regulerte betalingen av skolepenger i privatskolene.

Fra og med høsten 2003 ble Privatskolelova av 1985 erstattet med Friskolelova av 2003. Den nye loven liberaliserte kravene og grunnlaget for at private friskoler kunne få statlig tilskudd. Mens private friskoler tidligere kunne få tilskudd på bakgrunn av de var et pedagogisk eller religiøst alternativ til den offentlige skolen, gjorde den nye Friskoleloven av 2003 det mulig å få tilskudd til private friskoler så lenge opplæringen var jevn god med den offentlige skolen. Utdanningsdirektoratet skulle riktignok fremdeles godkjenne hver enkelt friskole.⁸

Den nye Friskolelova fikk kun virke fra 2003 til 2005. I forbindelse med regjeringsskiftet i 2005 ble mange av endringene reversert. I praksis ble de fleste søknadene om oppstart av nye friskoler, basert på det nye regelverket, stoppet fra og med regjeringsskiftet i 2005. Men prinsipielt skjedde endringene ved en lovendring i 2007.⁹

I 2015 ble Privatskoleloven endret tilbake igjen til Friskolelova, i forbindelse med regjeringsskiftet etter stortingsvalget i 2013. Den nye loven var ikke like liberal som Friskolelova av 2003, men den nye loven åpnet blant annet opp for at private yrkesfagskoler. Disse skolene måtte enten ha en spesiell faglig oppmerksomhet rettet mot et emne, eller en spesiell pedagogikk, og de måtte kunne dokumentere at de representerte noe som var vesentlig annerledes enn normal praksis i offentlige skoler. Denne liberaliseringen ble reversert ved regjeringsskiftet i 2021.¹⁰

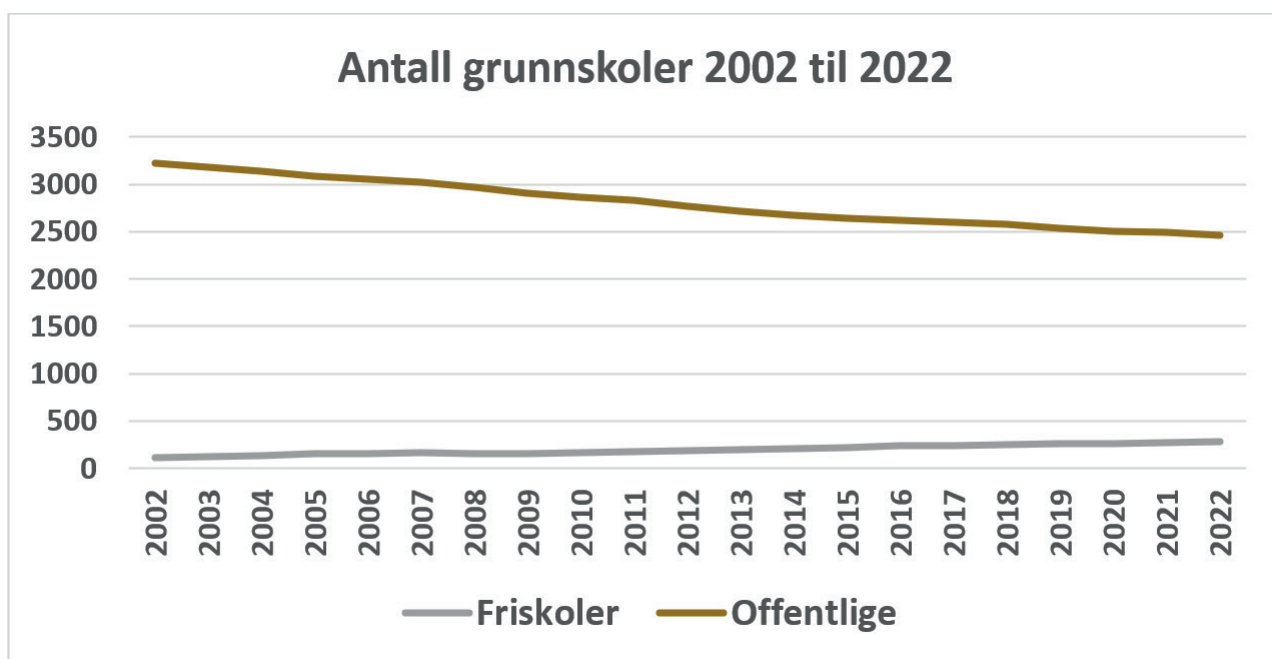
Statistikk om friskolene i perioden 2002 til 2022

I avsnittene under gjennomgås statistikk for friskolene i tjuårsperioden 2002 til 2022. All statistikk er hentet fra SSB.¹¹

I 2002 var det totalt 3333 grunnskoler i Norge. Hele 3223 av skolene var offentlige, hvorav 3182 var kommunale grunnskoler, mens de resterende offentlige grunnskolene var eid av interkommunale selskaper, fylkeskommunen eller staten. De 110 resterende grunnskolene var friskoler med rett til offentlig tilskudd.

SSB fører også statistikk over private grunnskoler uten offentlig tilskudd. Men disse skolene er svært få. I perioden 2005 til 2022 var det mellom fem og ti slike skoler, med rundt 2300 elever på det meste.¹²

I 2002 utgjorde friskolene omtrent 3,3 prosent av alle grunnskolene i landet. Tju år senere var andelen friskoler økt til nesten ti prosent. Men som man kan lese av grafen under, skyldes denne utviklingen først og fremst at antall offentlige grunnskoler har falt vesentlig.

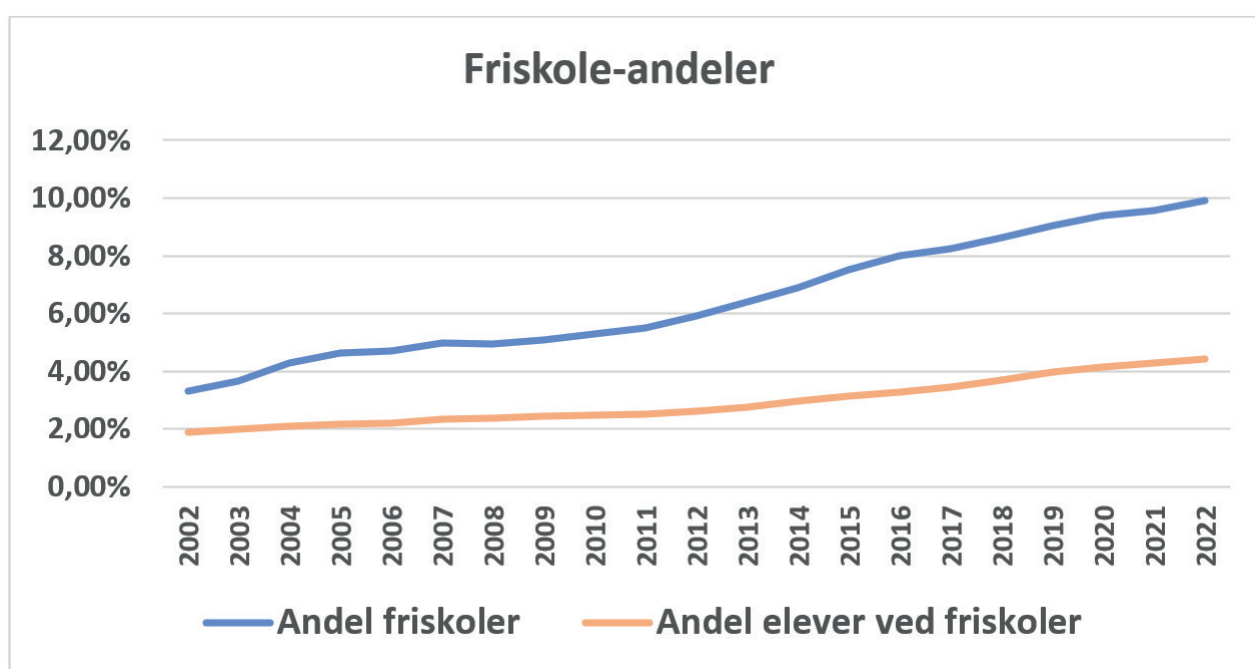
Graf 1: Utviklingen i antall grunnskoler, fordelt på friskoler og offentlige grunnskoler, i perioden 2002 til 2022. Hentet fra SSB tabell 09546.

Antallet offentlige grunnskoler hadde falt til 2462 i 2022, en nedgang på 761. I samme periode økte antallet friskoler fra 168 til 278 grunnskoler.

Fylker med høy grad av urbanisering, som Viken, Oslo, Vestfold og Telemark, og fylker med sterk religiøsitet og mange lavkirkelige miljøer, som Agder og Rogaland, har en høyere andel elever ved friskoler enn landssnittet.

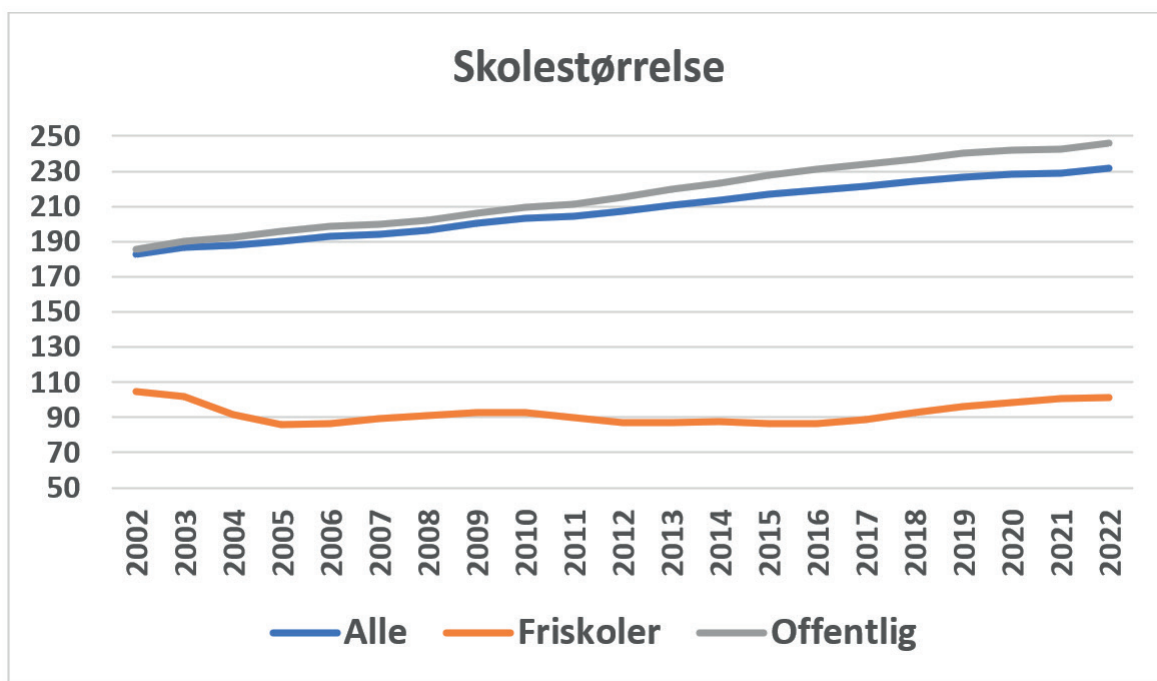
Veksten i friskolene drives av de mindre friskolene

Som man kan lese av grafen under, har andelen elever som går i en friskole, økt fra under to prosent i 2002 til litt over fire prosent i 2022. Andelen friskoler av alle grunnskoler har altså økt mer enn andelen elever som går på en friskole.

Graf 4: Utviklingen i andelen elever som går på en friskole og andelen friskoler av alle grunnskoler, for perioden 2002 til 2022. Hentet fra SSB tabell 09546 og 05232. Elever i spesialklasser og egne grupper for språklige minoriteter er ikke inkludert i statistikken.

Videre ser man at gapet mellom andelen private grunnskoler og andelen elever i private grunnskoler øker i perioden. Dette betyr at forskjellen i skolestørrelse mellom friskolene og de offentlige grunnskolene er blitt større.

Graf 5: Utviklingen i skolestørrelse, målt som gjennomsnittet av antall skoler og elever, for perioden 2002 til 2022 fordelt på skoletype. Alle data er hentet fra SSB tabell 09546 og 05232. Elever i spesialklasser og egne grupper for språklige minoriteter er ikke inkludert i statistikken.

Mens de offentlige grunnskolene i gjennomsnitt hadde 185 elever i 2002, var skolestørrelsen økt til 250 i 2022, mens den gjennomsnittlige friskolen hadde omtrent like mange elever i 2022 som i 2002.

At friskolene har færre elever enn offentlige skoler korresponderer med situasjonen i andre land i Norden. I 2011 utgjorde friskolene drøyt 25 prosent av alle grunnskolene i Danmark, mens andelen elever ved friskolene utgjorde drøye 14 prosent. Friskoler i Sverige har også i gjennomsnitt færre elever enn svenske offentlige grunnskoler.¹³

Videre øker andelen elever ved friskoler fra hvert årskull gjennom grunnskolen, med en særlig økning fra syvende til åttende årstrinn, altså ved overgangen til ungdomsskolen. Andelen elever ved friskoler blir også litt høyere for hvert årstrinn sammenlignet med tidligere årskull.

Nedleggelse av offentlig grendeskoler bidrar i mindre grad til friskolenes vekst

I de siste årene har det oppstått en politisk debatt om at friskoler, som oftest montessoriskoler, overtar skolelokalene til den offentlige grendeskolen når den blir lagt ned.¹⁴

Dette er påstand som har støtte fra statistikken over, som viser at friskolene i gjennomsnitt har et lavere antall elever enn offentlig grunnskoler. Tall fra Utdanningsdirektoratet i perioden 2009 til 2019 viser også at de fleste skolenedleggelse i Norge skjer i kommuner med færre enn 5000 innbyggere.

SSB (Holmseth, 2013) skriver at nedgangen i antall grunnskoler også skyldes en utvikling hvor

mange små offentlige grunnskoler blir lagt ned eller slått sammen til større skoler, i tillegg til at noen tidligere offentlige skolelokaler blir overtatt av en friskole.

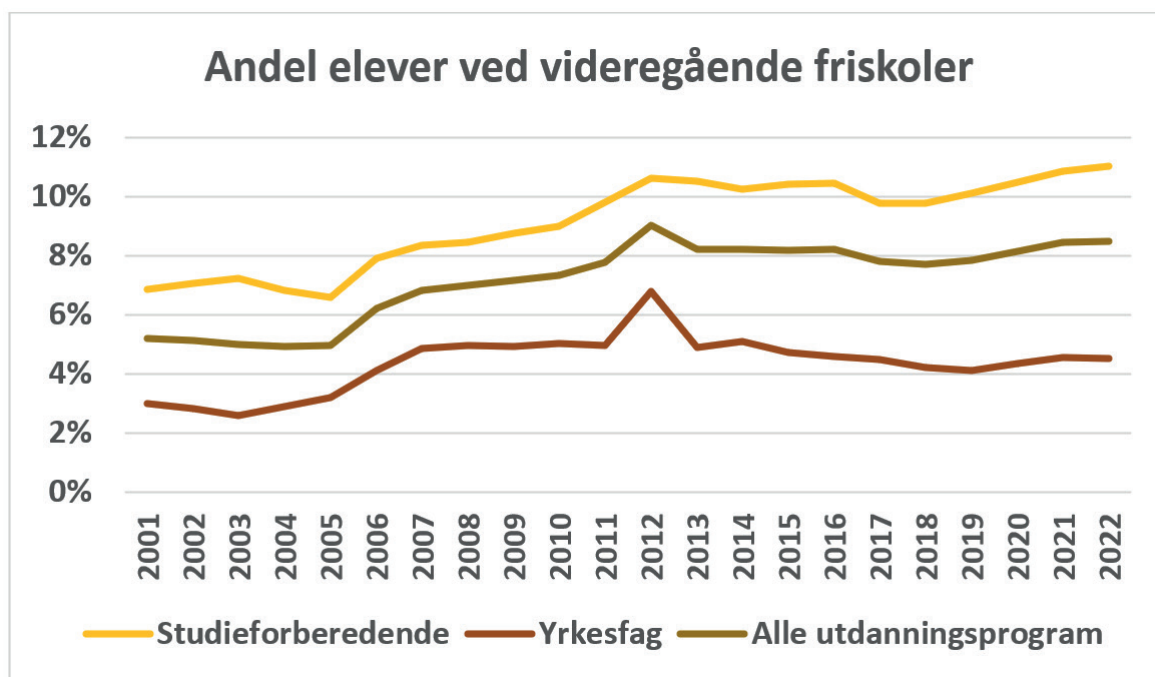
En artikkel fra SSB (Perlic, 2020), som benytter tall fra Utdanningsdirektoratet, finner imidlertid at kun i 12 prosent av alle tilfeller av skolenedleggelse i perioden 2009 til 2019 ble en nedlagt offentlig skole erstattet av en privat friskole.¹⁵

Tall fra Utdanningsdirektoratet viste at det i én av fire kommuner der det ble nedlagt én eller flere offentlige grunnskoler for skoleåret 2016/17, ble opprettet en ny privat friskole i samme skoleår. De siste fem årene hadde det kommet 38 nye Montessoriskoler, hvorav 24 hadde kommet i kommuner der det er lagt ned en offentlig grunnskole det samme året.¹⁶

Altså skyldes veksten i antallet friskoler de siste to tiårene i mindre grad at offentlige grendeskoler blir nedlagt og erstattet av en friskole.

Svakere vekst for videregående friskoler, men fra et høyere nivå

Som man kan lese av grafen under, har andelen elever i videregående friskoler vært høyere enn for grunnskolene.

Graf 8: Andelen elever ved videregående friskoler for perioden 2001 til 2022.

Alle data er hentet fra SBB-tabell 05326.

Andelen elever ved videregående friskoler har økt fra noe over fem prosent i 2001 til godt over åtte prosent i 2022. Men veksten i andelen elever ved videregående friskoler det siste tiåret har vært svak.

Andelen elever ved videregående friskoler med et yrkesfaglig utdanningsprogram er betydelig lavere enn andelen elever ved videregående friskoler med studieforberedende utdanningsprogram. Dette til tross for Solberg-regjeringens endringer i friskoleloven, som åpnet opp for private yrkesfagskoler.

Oppsummering

Som vist over, har det vært en vekst i antallet friskoler de siste tjue årene. Men veksten i andelen elever i friskolene har vært lavere enn veksten i antall skoler. Dette skyldes at den gjennomsnittlige offentlige skolen har fått flere elever, mens antallet elever i den gjennomsnittlige friskolen har vært stabilt fra 2002 til 2020.

Noe av veksten i friskolene kan forklares med at offentlige grendeskoler legges ned og erstattes av en friskole. Men dette står for en liten del av veksten.

Hvorfor velger foreldrene og elevene friskoler?

Et sentralt spørsmål er hvilken motivasjon foreldre har for å velge en friskole for sine barn på grunnskolenivå. Mer spesifikt; om foreldre velger friskole på grunn av særegne kvaliteter ved friskolene sammenlignet med den offentlige skolen, eller om foreldre velger friskole fordi de av ulike årsaker er misfornøyde med den offentlige skolen.

Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) publiserte i 2003 en kvalitativ studie som undersøkte «foreldres motiver for å velge privat skole for sine barn». Studien bestod av intervjuundersøkelser av foreldre ved private og offentlige skoler og rektorer ved ni skoler – syv private og to offentlige – som er av variert størrelse, alder og innretning.¹⁷

Livssyn og verdier

Foreldrenes hyppigst forekommende motivasjon for å velge friskole for sine barn handlet om skolens innretning på henholdsvis livssyn og verdier, samt pedagogikk. Det handlet også om verdier i en bredere forstand, eksempelvis skolens vekt på mellommenneskelige verdier og respekt, både for voksne og barn i skolen.

Dette funnet stemmer overens med en masteroppgave (Rebnor, 2008) som undersøkte foreldres motivasjon for å velge Steinerskolen gjennom en spørreundersøkelse hvor flere enn ett motiv kunne velges. Da oppga 83 prosent «Det pedagogiske opplegget» som motiv. Det antyder at hovedmotivasjonen for å velge en friskole, i dette tilfellet Steinerskolen, er et verdivalg.¹⁸

I en forskningsartikkel (Hagesæther og Sandsmark, 2020) ble 2300 foreldre med barn spurt om deres motivasjon og begrunnelser for å velge en kristen friskole for sine barn. Da oppga mer enn halvparten svaralternativene «at eleven ønsket å gå på denne skolen», «at den var kjent som en faglig god skole», og at «skolen var kristen» som motivasjoner. Foreldre med små barn oppga i større grad at motivasjonen var at «skolen var kristen». Studien fant også en sterk korrelasjon mellom foreldre som oppga at de aktivt praktiserte sin kristne tro eller var medlem av Den norske

kirke eller andre kristne trossamfunn og valg av en kristen friskole, men nesten 40 prosent av foreldrene som valgte en kristen friskole for sine barn, var sjelden eller ikke-praktiserende kristne. Blant disse var det også praktiserende buddhister, muslimer og medlemmer av Human-Etisk Forbund.¹⁹

I en masteroppgave (Augestad, 2016) som intervjuet muslimske elever på kristne friskoler, legger elevene mest vekt på «kvaliteten på undervisningen» som hovedbegrunnelse for skolevalget. Men «felles verdier» og «respekt for religion» blir også trukket frem.²⁰

En studie fra NIFU (2006) som sammenlignet videregående friskoler, fant at elever som gikk på en frittstående grunnskole, oftere velger en videregående friskole. Denne tendensen er særlig sterk på de kristne friskolene.²¹

Sosial tilhørighet

NIBR (2003) finner videre at foreldre med barn i friskolene ikke lar «seg motivere av å skulle signalisere sosial tilhørighet til et bestemt nettverk», eller at de har «et ønske om å la dem gå ved en skole med et mer homogent miljø». Det er snarere motsatt. Ifølge NIBR har foreldre «valgt en skole med et mer heterogent miljø enn den offentlige skolen deres barn kunne ha gått på», og de har «søkt seg vekk fra skoler som har en monokulturell norsk elevsammensetning».

Barn med andre behov

Et annet funn var at noen foreldres motivasjon handlet om at deres barn hadde spesielle og spesifikke behov, for eksempel helseproblemer eller mobbing. Foreldrene ønsket et annet fysisk og sosialt miljø, samt et læringsmiljø som var mer tilrettelagt for intellektuelle utfordringer, hadde individuell opplæring, færre prestasjonskrav, mindre klasser og en forventning om arbeidsro.

Dette kommer også frem i undersøkelsen til Rebnor (2008), hvor 28 prosent av respondentene oppga at «Barnets/ barnas behov (for eksempel tilrettelegging)» var et motiv for å velge Steinerskolen.

Hagesæther og Sandsmark (2020) fant at mer enn hver femte foreldre med barn i grunnskolen oppga «negative erfaringer med den offentlige skolen» som begrunnelse for å velge en kristen friskole. Andelene foreldre som oppga dette som begrunnelse, er høyere utover i utdanningsløpet.²²

Funnet over stemmer med statistikk fra Utdanningsdirektoratet, som viser at andelen elever som får spesialpedagogisk hjelp eller spesialundervisning, er systematisk høyere i friskolene enn i den offentlige skolen.²³

Holdninger til den offentlige skolen

I NIBR-studien oppga foreldre at de støtter den offentlige skolens form, altså det studien kaller «enhetsskolen», der ulike sosioøkonomiske og etniske grupper går sammen i samme skole. Men de opplever samtidig at den friskolen som de har valgt for sine barn, også var en «enhetsskole» i denne forstand. Foreldrene var samtidig skeptiske til «enhetsskolens» (den offentlige skolens)

innhold. De opplever at den offentlige skolen har dårlige økonomiske rammebetingelser, og til dels at de offentlige skolene og klassene har for mange elever. Videre har en del opplevd misnøye med kommunal skoleadministrasjon og med den enkelte offentlige skole.

Basert på intervjuene konkluderte NIBR med at *«dette tyder på at det per i dag vil være få tendenser til segregering i norsk skole som er et resultat av at det eksisterer private alternativer»* og videre at *«segregering, som et resultat av at det eksisterer private alternativer, ikke vil komme til å bli et dominerende trekk ved skolen»*.

En nyere studie som sammenlignet friskolene i Norge, Sverige og Danmark, fant generelt at økt grad av foreldreinvolvering i skolen var oppgitt som en motivasjon for å benytte seg av friskole (Trætteberg 2016). Norske foreldre skilte seg noe ut ved også å oppgi at friskolene tilbød noe annet enn den offentlige skolen som en motivasjon. Videre fant studien også at en betydelig minoritet blant de norske brukerne av friskoler aktivt hadde valgt bort den offentlige skolen på grunn av negative erfaringer. Friskolene ble sett på som en siste utvei.

Oppsummering

At foreldre velger friskole for sine barn handler nok om mange faktorer. Noe handler om at man er misfornøyd med den offentlige skolen og derfor velger en friskole, mens andre velger en friskole for at barna skal ha et mindre homogent skolemiljø. Men forskningen tyder på at det kun er en minoritet som aktivt velger bort den offentlige skolen. Majoriteten velger en friskole fordi skolen tilbyr noe annet og alternativt, både verdimessig og pedagogisk, enn den offentlige skolen.

Bidrar friskolene til segregering?

En av årsakene til at partiene på venstresiden er skeptiske til friskolene er frykt for at friskoler undergraver den offentlige skolen, blant annet gjennom å øke segregeringen mellom ulike grupper i samfunnet.

I 2005 publiserte Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU) en forskningsrapport som sammenlignet elevene i frittstående skoler og kommunale skoler på grunnskolenivå i skoleåret 2003/2004 etter flere ulike kriterier.²⁴

Et av funnene var at det var stor variasjon mellom de ulike typer av friskoler: *«Langs de aller fleste dimensjoner som her er undersøkt er forskjellene mellom ulike typer friskoler større enn forskjellene mellom friskoler og kommunale skoler»*.

NIFU finner altså at elevsammensetningen i friskolene er større, friskolene imellom, enn forskjellene mellom friskolene, som en samlet gruppe, og offentlige skoler, som en samlet gruppe. Det større mangfoldet blant friskolene gjør det derfor vanskelig å benytte friskolene som en samlet gruppe.

NIBR (2003), omtalt over, undersøkte også hvilke konsekvenser enklere tilgang til å etablere

friskoler vil ha for den offentlige skolen og konkluderte med at «det per i dag vil være få tendenser av segregering i norsk skole som er et resultat av at det eksisterer private alternativer».

Studien fra NIFU (2006) som sammenlignet videregående friskoler og offentlige videregående skoler i skoleåret 2004-2005, fant tendenser til økt sosial segregering mellom skoletypene, men understreker at «det er stor variasjon mellom ulike typer videregående friskoler, og det er ingen helt konsekvente tendenser som gjelder rekruttering til alle friskoletypene».²⁵

Sosioøkonomisk bakgrunn

NIFU konkluderer med at «*graden av sosial segregering i den norske grunnskolen som nasjonalt system ikke har blitt forsterket på grunn av den tilgang som familier har hatt til friskoler*», blant annet på grunn av at «*bruken av frittstående skoler [har] vært for begrenset med det gamle systemet*».

Forskerne finner ingen tendens til at en spesielt «ressurssterk elite av familier» er overrepresentert blant dem som har sine barn i friskoler, men de finner likevel en antydning til slike effekter i skolekretser med uvanlig hyppig bruk av friskoler.

NIFU (2006) finner forskjeller i tilbøyeligheter til å velge friskole etter foreldres yrkesklasse, hvor foreldrene til elever i videregående friskoler har en overvekt med arbeidstilknytning til privat sektor.

Utdanning

Det er noen forskjeller mellom friskolene og de offentlige skolene når det gjelder foreldrenes utdanningsbakgrunn. Elever med foreldre med høy utdanning er noe overrepresentert i friskolene. Den store forskjellen går mellom foreldre med lang høyere utdanning og de som har kortere høyere utdanning. Utslaget er spesielt sterkt, dersom foreldrene har en hovedfagsutdanning (mastergrad) innen humaniora eller teologi.

En masteroppgave i sosiologi ved Universitetet i Oslo (Skahjem, 2005) undersøker om elever med høy sosial bakgrunn har større sannsynlighet for å gå på friskoler enn elever med lav sosial bakgrunn. Den finner klare positive sammenhenger mellom foreldrenes utdanningsnivå og sannsynligheten for å gå på friskole.

Masteroppgaven fra Rebnor (2008) om «Steinerskolen i et foreldreperspektiv» finner at foreldre som hadde barn i Steinerskolen, hadde høyere utdanning og inntekt enn gjennomsnittsbefolkningen.²⁶

NIFU (2006) finner også forskjeller etter foreldres utdanning. I gjennomsnitt har foreldre til friskoleelever i videregående skole oftere høyere utdanning enn foreldre til elever i offentlige skoler. Men studien finner også at et klart flertall av friskoleelene går på studiekompetansegivende studieretninger, hvor vi vet at valg av studieretning ved videregående påvirkes og korrelerer med foreldrenes utdanningsnivå.

Inntekt og arbeidstilknytning

Friskoleelevers foreldre har alt i alt ikke høyere inntekt enn andre foreldre. På friskoler med alternativ pedagogikk har riktignok elevene i større grad foreldre med høy inntekt sammenlignet med den offentlige skolen og andre friskoler. På den andre siden var også elever som hadde foreldre med lav inntekt, overrepresentert i friskoler med en alternativ pedagogikk. Elever med foreldre med middels inntekt var altså underrepresentert i disse friskolene. Elever i religiøse friskoler hadde derimot foreldre med lavere medianinntekt enn foreldrene i både kommunale skoler og friskoler med alternativ pedagogikk.

Skahjem (2005) konkluderer også med at det «i hovedsak er foreldrenes utdanningsnivå som er avgjørende for en elevs sannsynlighet for å gå på privat skole, i større grad enn foreldrenes inntektsnivå».

NIFU (2005) fant ingen systematisk tendens til at bruken av friskoler er lavere blant familier med svak tilknytning til arbeidsmarkedet, for eksempel gjennom trygd eller deltidsarbeid.

NIFU (2006) finner små forskjeller i tilbøyelighet til å velge en videregående friskole fremfor en offentlig videregående skole etter foreldres lønn. Men de finner noen forskjeller mellom ulike friskoletyper. Økende lønnsnivå hos foreldre reduserer sannsynligheten for å gå på en kristen friskole, mens den øker sannsynligheten for å gå på en ikke-kristen videregående friskole.

Innvandringsbakgrunn

Når det kommer til innvandringsbakgrunn, finner NIFU at barn av innvandrere fra ikke-vestlige land er påfallende sterkt underrepresentert i friskoler drevet som pedagogisk alternativ. Forskerne finner på den andre siden generelt god representasjon av barn med innvandrerbakgrunn i de kristne friskolene.

Skahjem (2005) finner at på grunnskolenivå har ikke-vestlige elever større sannsynlighet for å gå på religiøse friskoler enn elever med vestlig bakgrunn. For de ikke-religiøse friskolene er det motsatt, mens for videregående skoler er ikke forskjellene statistisk signifikante.

NIFU (2006) finner at elever med bakgrunn fra «U-land» velger sjeldnere en videregående friskole. Dette gjelder særlig de ikke-religiøse friskolene.

Geografi

NIFU (2005) finner at kommuner i de større urbane områdene og kommuner i spredtbygde strøk har en høyere andel grunnskoleelever i friskoler sammenlignet med de resterende kommunene.

Skahjem (2005) fant positive effekter av å bo i en stor kommune når det gjelder sannsynligheten for å gå både på religiøse og ikke-religiøse friskoler, hvor den største effekten gjaldt for elevene i ikke-religiøse videregående skoler.

Karakterer

NIFU (2006) finner at gode grunnskolekarakterer øker sannsynligheten for å velge en kristen videregående friskole, mens gode grunnskolekarakter reduserer sannsynligheten for å velge en ikke-religiøs friskolen.

Oppsummering

Flere av de norske studiene finner noen svake tendenser til at foreldre med høyere utdanning i større grad synes å velge friskole. Men hovedfunnene er at det ikke er noen klare tegn til at friskolene bidrar til segregering etter sosioøkonomiske eller andre kriterier. De fleste studiene ble gjennomført tidlig på 2000-tallet. Siden da har friskoleloven blitt liberalisert og reversert i to omganger, og antallet og andelen elever i friskoler har økt noe. Det krever derfor oppdatert forskning for å si om det samme bildet er riktig i dag.

Er det kvalitetsforskjeller mellom friskoler og den offentlige skolen?

Hvorvidt det er kvalitetsforskjeller mellom friskolene og de offentlige skolene, er et annet sentralt spørsmål som bør komme tydeligere frem i den politiske debatten om friskolenes rolle i utdanningssystemet. I denne delen gjennomgås eksisterende norsk forskning og statistikk og aktuell internasjonal forskning om temaet.

Grunnskolen - bedre resultater, men med forbehold

Senter for økonomisk forskning (SØF) fikk i oppdrag av Kunnskapsdepartementet å evaluere konsekvensene av friskoleloven av 2003. Evalueringen ble stoppet som følge av regjeringsskiftet i 2006, men senteret rakk å publisere noen resultater.²⁷

SØF tok utgangspunkt i de første nasjonale prøvene som ble gjennomført våren 2004, og som omfattet elever på fjerde (innen matematikk og lesing) og tiende trinn (matematikk, lesing og engelsk). SØF påpeker at dataene har en skjevhet, fordi elevene ved Steinerskolene hadde fått fritak for deltakelse i de nasjonale prøvene de to første årene, noe som bidro til at kun i overkant av halvparten av elevene i friskolene deltok i de nasjonale prøvene.

SØF fant at elevene i friskolene presterte bedre enn elevene i den offentlige skolen i alle fag. Forskjellene er mer markert på tiende trinn enn på fjerde trinn, og noe mer markert for lesing enn for de andre fagene som omfattes av prøvene.

Funnene til SØF er ekstra interessante ettersom elever i Steinerskolen, som har en overvekt elever med foreldre med høyere utdanning sammenlignet med offentlige skoler og andre friskoler, ikke er inkludert i datamateriale fra nasjonale prøver, noe som innebærer at elevene i friskolene som er undersøkt, i mindre grad har foreldre med høy utdanning, men likevel presterer bedre enn elevene i den offentlige skolen.

Skolebidragsindikatorer 2010-2015

Statistisk sentralbyrås (SSB) såkalte skolebidragsindikatorer, som bruker data fra de nasjonale prøvene i engelsk, lesing og regning, er en annen metode for å måle kvalitetsforskjeller i skolen. Ifølge SSB kan en skolebidragsindikator tolkes som:²⁸

Det resultatet en skole ville ha fått, dersom deres elevgrunnlag var gjennomsnittlig (med tanke på de elevkennetegnene som er inkludert i beregningen). Skolebidrag kan derfor brukes til å sammenligne skoler med ulike elevsammensetninger.

Beregningen av skolebidragsindikatorer har fått kritikk fra flere hold, både med hensyn til hvordan resultatene og funnene brukes og tolkes, men også for gyldigheten av metodene. SSB og Utdanningsdirektoratet, som beregningene gjøres på vegne av, maner til forsiktighet med fortolkningen av resultatene.

Ettersom det er lite forskning, særlig av nyere dato, på friskolers bidrag til elevenes læring, er det – med de forbehold og kritikken som nevnes over – likevel interessant å se på SSBs skolebidragsindikatorer for friskolene.

Den første rapporten ble publisert i 2017 og beregnet skolebidraget til hver enkelt skole på småskoletrinnet (1.-4. trinn), mellomtrinnet (5.-7. trinn) og ungdomstrinnet (8.-10. trinn), med utgangspunkt i resultatene i nasjonale prøver og eksamenskarakterer for de sammenslåtte årgangene 2010 til 2015.

Ettersom flere av friskolene er små, er disse skolene ikke inkludert i analysen av skolebidragsindikatorerne i 2017. Det samme gjelder for friskoler som karakteriseres som utenlandske skoler og internasjonale skoler i Norge. Dette bidrar til at andelen elever ved friskolene er betydelig lavere enn den reelle andelen elever ved friskoler i Norge.

SSBs skolebidragsindikatorer viser skolens ujusterte resultater og skolebidrag (justert for elevenes bakgrunn og tidligere resultater) på en skala som går fra 1 til 6.²⁹

På småskoletrinnet finner SSB at friskolene skiller seg ut ved at skolebidraget ligger 0,2 poeng lavere (3,2) sammenlignet med de offentlige skolene (3,4). Altså oppnår friskolene svakere resultater enn elevgrunnet skulle tilsi.

På mellomtrinnet har friskolene et skolebidrag som er 0,1 poeng bedre (3,5) enn de offentlige skolene (3,4). Altså gjør friskolene det noe bedre enn både elevgrunnet og tidligere resultater på småtrinnet skulle tilsi.

På ungdomstrinnet ligger friskolene på det samme skolebidraget som de offentlige (3,4).

Til slutt er det viktig å påpeke at friskolenes skolebidrag, ved alle målepunkter, har et høyere standardavvik enn for de offentlige skolene. Dette betyr at det er større resultatforskjeller mellom friskolene enn blant de offentlige skolene.

Skolebidrag fra årgangene 2016 til 2022

SSB har fortsatt med å beregne skolebidragsresultater i årene etter 2017, publisert på Utdanningsdirektoratets nettsider. Skolebidraget for disse årene måles noe annerledes enn skolebidragene som ble publisert i 2017.

I disse skolebidragsindikatorerne benytter SSB skalapoeng fra resultatene i nasjonale prøver i lesing, regning og engelsk, der alle elevenes gjennomsnittlige score er 50, med et standardavvik på 10.

I disse får man skolebidragsindikatorerne ved å benytte det glidende gjennomsnittet for to sammenslåtte årganger. Det vil si at for årgang 2019+20 menes kullene som gikk i 4.trinn for skoleårene 2018-19 og 2019-20 for indikatoren for 1.-4. trinn (småskoletrinnet).

Tilsvarende gjelder for mellomtrinnet. Indikatoren for årgangen 2019+20 er resultatene for kullene som gikk i 7.trinn i skoleårene 2018-19 og 2019-20.

	Årgang	2016+17	2017+18	2018+19	2019+20	2020+21	2021+22
1.-4. trinn	Offentlig	0	0,1	0,1	0	0	0
	Friskoler	-1,2	-1,5	-1,7	-1,3	-0,9	-1,1
5.-7. trinn	Offentlig	0	-0,2	0	0	0	0
	Friskoler	0,9	0,8	0,6	0,6	0,7	0,8

Tabell 11: Skolebidragsindikator for årgangene 2016 til og med 2022 for småskoletrinnet og for mellomtrinnet. Data hentet fra Utdanningsdirektoratets nettsider.³⁰

Friskoler har et negativt skolebidrag i småskoletrinnet for alle årgangene fra 2016 til og med 2022. Det samme funnet ble gjort i SSB-rapporten om skolebidrag som ble publisert i 2017. Men for mellomtrinnet har friskolene et positivt skolebidrag. Dette stemmer også overens med funnene fra SSB-rapporten i 2017.

I tabellen under er en tilsvarende oversikt over skolebidragene for ungdomskolen. Ved denne beregningen er poengskalaen omgjort til en karakterskala, der datagrunnlaget som er benyttet, er karakterpoengene (gjennomsnittlig karakter multiplisert med ti) ved skriftlige eksamener på 10. trinn, inkludert resultatene fra nasjonale prøver ved 8. trinn. Det vil si at poengene går fra 10 til 60. På grunn av avlyste eksamener under pandemien er det ikke mulig å beregne skolebidrag for årgangene fra 2019+21 til og med 2021+22.

	Årgang	2016+17	2017+18	2018+19
8.-10. trinn	Offentlig	0	0	0
	Friskoler	0,1	0,1	0,6

Tabell 12: Skolebidragsindikator for årgangene 2016 til og med 2022 for ungdomstrinnet. Data hentet fra Utdanningsdirektoratets nettsider.³¹

SSB finner høyere skolebidrag på ungdomstrinnet for friskoler enn ved de offentlige skolene. I skolebidragene fra SSB-rapporten i2017 hadde friskolene og de offentlige skolene et likt skolebidrag. Oppsummert viser likevel friskolenes skolebidrag, sammenlignet den offentlige skolen, en viss konsistens over tid.

Hva forklarer forskjellene?

SØF (2003) diskuterte flere mulige forklaringer på hvorfor elever i friskolene har høyere score enn elever i den offentlige skolen. En delforklaring kan være at friskolene rekrutterer elever med mer «fordelaktig» familiebakgrunn. Dette står for noe under halvparten av prestasjonsforskjellene mellom friskolene og offentlige skoler.

En annen forklaring kan være at skolene har ulike ressurser. For eksempel fikk friskolene unntak for den nye normen for lærertetthet som ble innført i 2018. Årsaken var at friskolene i stor grad oppfylte maksimaltallene som ble fastsatt i normen.³²

SØF (2003) finner at friskolene hadde en høyere lærertetthet enn offentlige skoler. Men svært lite av prestasjonsforskjellene mellom friskolene og den offentlige skolen skyldes ulike ressurser. Det er snarere en motsatt tendens: Prestasjonsforskjellene fremstår som tydeligere når man tar hensyn til forskjellene i ressurser.

Skolestørrelse kan trekke ned kvaliteten

Som påpekt tidligere i notatet, har friskoler rundt 100 elever i gjennomsnitt, mens offentlige skoler har nesten 250 elever i gjennomsnitt. Det er derfor nærliggende å se på hvordan skolestørrelse påvirker kvaliteten.

I en kunnskapsgjennomgang (Nordahl, 2022) som undersøkte sammenhengen mellom skolestørrelse og elevenes trivsel og læring i skolen, var hovedkonklusjonene at det er liten sammenheng mellom skolestørrelse og elevenes læring. Variasjonene mellom skoler kunne i liten grad kan forklares av skolestørrelse alene, når det ble kontrollert for andre variabler som har betydning for elevenes læring.³³

Nordahl (2022) påpekte at flere av studiene som ble gjennomgått, både internasjonale og skandinaviske, fant en svak positiv sammenheng mellom skolens størrelse og elevenes læringsbytte opp til et visst punkt, før det blir en negativ sammenheng. Det kan se ut til at et slikt punkt for en ideell skolestørrelse ligger på 500-700 elever for barneskoler.

Omtrent 60 prosent av de norske friskolene har under 100 elever.

Lærere

Tall fra Grunnskolens informasjonssystem (GSI) fra Utdanningsdirektoratet viser en høy andel ukvalifiserte lærere i friskolene. I 2018 ble 10,6 prosent av undervisningen i friskoler gjort av ufaglærte lærere, sammenlignet med 4,2 prosent i offentlige skoler. Problemet gjelder særlig for skoler i distriktene med færre enn 100 elever.³⁴

Med «ukvalifiserte lærere» vises det til undervisningstimer gjennomført av lærere uten godkjent pedagogisk utdanning.

Det er særlig montessoriskolene som bidrar til den høyere andelen med ukvalifiserte lærere. Montessoriskolene utgjorde 80 av 152 friskoler i 2018, men av de 60 skolene, både offentlige og friskoler, med høyest andel av undervisningen som ble utført av ukvalifiserte lærere, utgjorde montessoriskolene halvparten. En viktig årsak er mangel på kvalifiserte lærere som også har studert montessoripedagogikk.³⁵

I 2024 gjennomgikk Utdanningsnytt alle tilsyn av montessoriskolene som var blitt gjort av Utdanningsdirektoratet de siste åtte årene. Gjennomgangen viste at i hele 40 av 67 tilsyn var det blitt avdekket brudd på kompetansekravene i Montessoriskolene.³⁶

At friskolene får et lavere tilskudd per elev sammenlignet med de offentlige skolene, og dermed har dårligere økonomi, blir også nevnt som en del av forklaringen på en høyere andel ukvalifiserte lærere.³⁷

Det har vært en debatt og uenighet om hva som menes med «ufaglærte» og «ukvalifiserte» lærere, hvor GSI og SSB også benytter ulike tall og grunnlag.³⁸

For eksempel viste Karl Øyvind Jordell, professor emeritus ved UiO, til tall fra SSB i 2022 om at halvparten av lærerne uten lærerutdanning, som telles som «ufaglærte», har annen pedagogisk utdanning, mens en stor andel har annen universitetsutdanning.³⁹

Dette betyr at det er noe usikkerhet om hva som menes med at en høy andel av undervisningstidene i friskolene, for eksempel i Montessoriskolene, gjennomføres av «ukvalifiserte» lærere.

Mer aktivt medborgerskap i friskolene?

Trætteberg (2016) så på brukerinnflytelsen i skandinaviske friskoler, både med kommersielle (i Sverige) og ikke-kommersielle eiere, sammenlignet med offentlige skoler. I alle de undersøkte landene opplevde brukerne av friskolene å ha betydelig mer innflytelse og brukermedvirkning, enn brukere av offentlige skoler. Dette gjaldt likevel ikke for de kommersielle friskolene i Sverige.⁴⁰

En studie fra Institutt for samfunnsforskning (Trætteberg med flere, 2022) undersøkte om friheten til å velge en friskole for sine barn, bidro til en større grad av medborgerskap, engasjement og tilfredshet. Studien fant at foreldre generelt er svært fornøyd med skolene som deres barn går på. Dette gjelder uavhengig av om skolen er en friskole eller en offentlig skole. Men forskerne finner at foreldre med barn i offentlige skoler har litt mindre uformell kontakt med skolen, lærerne og skoleledelsen enn foreldre med barn i friskoler har. Foreldre med barn i friskolene oppgir også en marginalt høyere tilfredshet med skole-hjem-dialogen enn foreldre med barn i den offentlige skolen. Forskerne fra Institutt for samfunnsforskning understreker at brukertilfredsheten er svært høy i norsk skole – uavhengig av eier.⁴¹

Er det kvalitetsforskjeller mellom ulike typer av friskoler?

Når SØF (2003) deler friskolene inn i ulike kategorier, finner de betydelige forskjeller friskolene imellom. For eksempel at elever i skoler med et kristelig protestantisk livssyn presterer bedre enn elever i offentlige skoler, spesielt i tiende klasse, mens det derimot er lite som tyder på at elever i skoler med alternativ pedagogikk presterer systematisk bedre enn elever i offentlige skoler. SØF understreker i rapporten at resultatene for underkategorier av friskoler er usikre, blant annet fordi at oppsplittingen i underkategorier gir et lite antall observasjoner i hver kategori, og at mange frittstående skoler ikke er inkludert i datamaterialet.

Videregående skole

SØF (2003) sammenlignet også resultatene i videregående skoler. Ettersom nasjonale prøver ikke blir gjennomført i VGS, benyttet forskerne standpunktkarakterer ved avslutningen av grunnkurset i allmenne fag som grunnlag for sammenligningen.

Da finner SØF (2003) at elevene i friskoler har noe bedre standpunktkarakterer ved avslutningen av grunnkurset, men det har også elevene ved oppstart av grunnkurset. Når SØF bruker regresjonsanalyser finner de at skolens eierforhold ikke påvirker VGS-elevenes karakterer samlet sett, men for matematikk på det første året ved VGO, finner SØF at prestasjonene er signifikant bedre for elevene i friskolene.

I 2016 publiserte SØF en rapport om de første norske skolebidragsindikatorer for videregående skoler. Rapporten ble skrevet på oppdrag for og finansiert av Kunnskapsdepartementet.⁴²

SØF utviklet syv forskjellige skolebidragsindikatorer for videregående skoler, samt en samlet indikator for skolekvalitet som, samlet sett, gir rimelig robust informasjon om kvaliteten på den enkelte videregående skole. De syv indikatorene var «fullføring», «deltakelse», «normert progresjon», «normert fullføring», «standpunktkarakterer», «norsk eksamen» og «skriftlig eksamen».

Skoleeier	Skolekvalitet	Fullføring	Deltagelse	Normert progresjon	Normert fullføring	Standpunkt-karakterer	Norsk-eksamen	Skriftlig eksamen
Oslo	3,72	0,73	0,91	0,84	0,65	3,88	3,33	3,25
Akershus	3,71	0,76	0,90	0,83	0,68	3,90	3,20	3,15
Vest-Agder	3,44	0,79	0,89	0,81	0,68	3,87	3,10	3,08
Telemark	3,39	0,77	0,90	0,81	0,66	3,88	3,00	3,08
Hedmark	3,34	0,75	0,91	0,82	0,66	3,85	3,11	3,06
Private skoler	3,33	0,73	0,90	0,83	0,65	3,87	3,12	3,08
Aust-Agder	3,32	0,75	0,90	0,82	0,66	3,80	3,24	3,07
Rogaland	3,30	0,76	0,89	0,80	0,66	3,82	3,12	3,16
Sør-Trøndelag	3,30	0,75	0,88	0,79	0,64	3,91	3,18	3,17
Vestfold	3,22	0,73	0,90	0,83	0,64	3,86	3,15	3,06
Alle skoler	3,10	0,74	0,89	0,80	0,64	3,84	3,13	3,10
Oppland	3,09	0,74	0,89	0,79	0,65	3,78	3,17	3,13
Nord-Trøndelag	3,08	0,76	0,89	0,82	0,64	3,83	3,02	3,03
Sogn og Fjordane	3,08	0,75	0,88	0,78	0,66	3,77	3,19	3,15
Møre og Romsdal	3,08	0,75	0,88	0,79	0,65	3,81	3,13	3,10
Hordaland	3,08	0,73	0,89	0,80	0,64	3,85	3,14	3,08
Buskerud	3,05	0,75	0,88	0,81	0,65	3,78	3,13	3,05
Østfold	2,74	0,72	0,88	0,81	0,63	3,75	3,08	2,99
Nordland	1,87	0,67	0,83	0,71	0,57	3,80	3,05	2,97
Troms	1,86	0,67	0,84	0,75	0,56	3,73	3,00	2,98
Finnmark	1,25	0,60	0,82	0,65	0,46	3,70	2,89	2,94
Statlige skoler	1,08	0,59	0,83	0,67	0,41	3,66	-	2,90

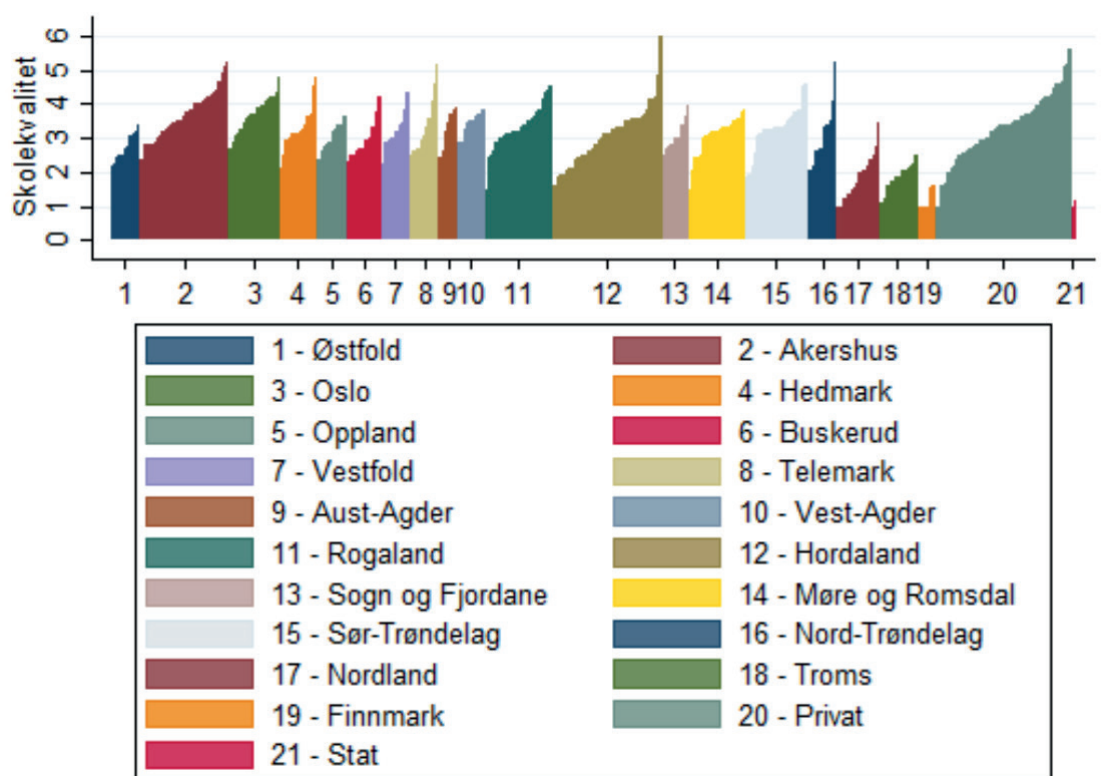
Note: Gjennomsnitt for alle skoler skiller seg noe fra det som er opplyst i tabell 3.1 fordi det der er oppgitt gjennomsnitt over alle elever. Denne distinksjonen betyr noe fordi skolestørrelsen varierer.

Figur 14 Gjennomsnittlig skolekvalitet og skolebidragsindikatorer blant skoleeierne.
Figuren er hentet fra SØF-rapporten side 37.

Som man kan lese av figuren over, finner SØF at den estimerte skolebidragsindikatoren for videregående friskoler i gjennomsnitt er litt høyere enn for fylkeskommunalt eide videregående skoler.

Forskerne er forsiktige med å konkludere om at dette betyr at friskolene har en høyere skolekvalitet. For det første påpekes det at friskolene ikke er særlig langt unna landssnittet på de fleste av enkeltindikatorene. Som man kan lese av figuren over, er den samlede skolebidragsindikatoren for eksempel i Oslo og Akershus betydelig høyere enn skolebidraget for friskolene.

Deretter peker SØF på at det er en stor spredning av resultatene for friskolene, noe som kommer tydelig frem i figuren under, hvor man ser at gruppen med friskolene både har flere skoler som har en svært høy og en svært lav skolebidragsindikator.

Figur 15: Variasjon i skolekvalitet etter skoleeiere. Figuren er hentet fra SØF-rapporten (figur 10.1) side 39.

SØF peker videre på at spredningen mellom skolene er stor i de fleste fylkene, men de trekker spesifikt frem spredningen i resultatene for Oslo, som riktignok har like stor spredning mellom skolene som de andre fylkene, med hvor fordelingen likevel er «flyttet opp» slik at det nesten ikke er svake skoler, men mange sterke skoler. På den andre siden ligger alle skolene i Finnmark og Troms og de fleste skolene i Nordland under landsgjennomsnittet.

Ellers er det verdt å bemerke at i datagrunnlaget til forskningen er skoler som ikke inngår i den ordinære eksamensordningen, og skoler som retter seg mot spesielle elevgrupper, utelatt fra analysen. Det betyr at enkelte friskoler – for eksempel Steinerskoler – er utelatt fra analysene.

Men i analyseutvalget som SØF (2016) benyttet for å beregne skolebidragene til videregående skoler, representerer friskolene 14 prosent av alle skolene i utvalget. Dette kan bety at skolebidragsindikatorerne for de videregående friskolene trolig er noe mer robuste enn skolebidragsindikatorerne til friskolene for grunnskolen (SSB 2017) – som har noe lavere andeler av friskoleelever og friskoler.

SØF (2016) understreker likevel at det på videregående nivå er grunn til å anta at det er høyere seleksjon av elever på friskolene enn på offentlige videregående skoler. Skolebidragene for friskolene må derfor tolkes med større forsiktighet enn for de offentlige videregående skolene.

Valgfrihet og autonomi

I den siste PISA-rapporten (PISA 2022 volum II) er det et kapittel som undersøker hvordan ulike

OECD-lands utdanningssystem balanserer skolens autonomi, foreldres valgfrihet og statlige kvalitetskriterier opp mot PISA-resultatene (i matematikk).⁴³

OECD finner at en høyere score innen matematikk er positivt korrelert med utdanningssystemer hvor den enkelte skole, rektor og lærer har høy grad av autonomi. Korrelasjonen var sterkere for utdanningssystemer som hadde klare nasjonale kvalitetssikringssystemer på plass.

Det norske utdanningssystemet har lavere autonomi, særlig faglig, sammenlignet med OECD-snippet og andre nordiske land. Norske friskoler rapporterer dog om en noe større autonomi enn offentlige skoler. Dette stemmer overens med andre land, hvor PISA finner at friskoler generelt har høyere autonomi enn offentlige skoler.

PISA finner videre at utdanningssystemer hvor en høy andel av elevene går i friskoler og konkurransen (målt som valgfrihet) er høy, i større grad evner å løfte elever med svakere sosioøkonomisk bakgrunn i matematikk enn utdanningssystemer med lave andeler av elever i friskoler og svakere konkurranse. Denne effekten blir mindre i utdanningssystemer med en mer begrenset og selektiv adgang til friskoler. Det norske utdanningssystemet skiller seg ut sammenlignet med de andre OECD-landenes utdanningssystem. Mens fire av fem elever i OECD-landene har flere enn én skole å velge mellom i naboliket, gjelder dette kun for én av to norske elever.

Det betyr at effekten av valgfrihet og dermed økt konkurranse mellom skoler trolig er mindre i Norge enn i de fleste andre OECD-land.

PISA finner at friskoler har en høyere andel elever med høy sosioøkonomisk bakgrunn enn offentlige skoler, mens det motsatte gjelder for offentlige skoler. Ettersom elever med høy sosioøkonomisk bakgrunn scorer høyere på PISA-testen i matematikk, har elever i friskolene i gjennomsnitt en høyere score enn elever i offentlige skoler.

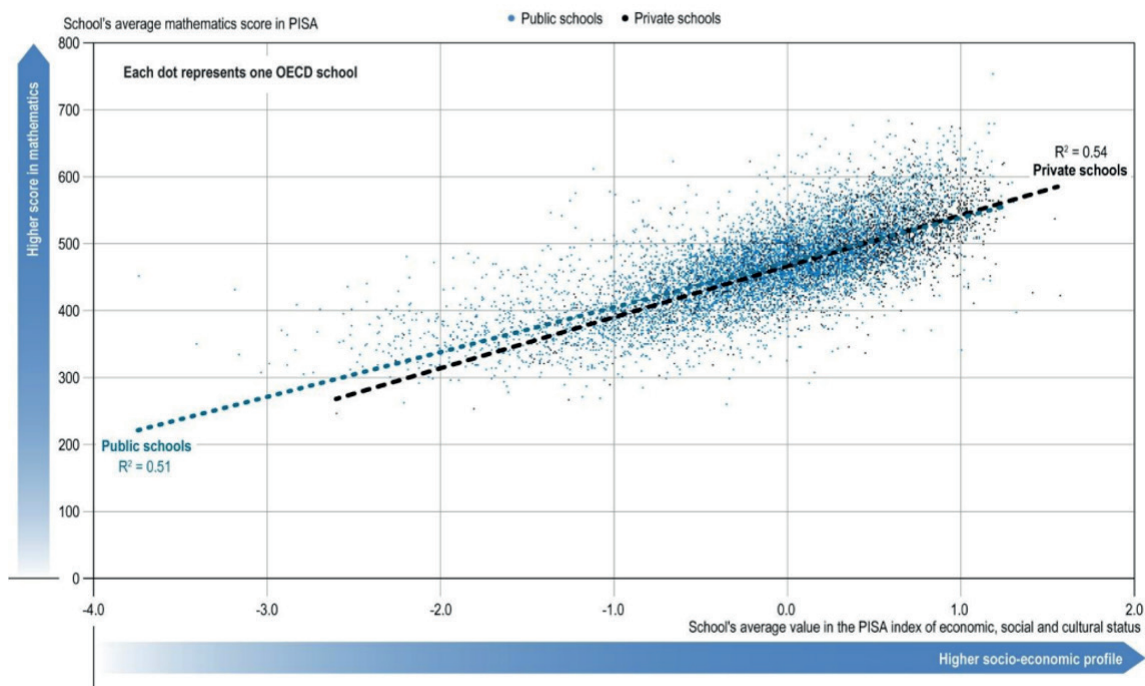
Når PISA korrigerer for elevens og skolens sosioøkonomiske bakgrunn, har den gjennomsnittlige offentlige skolen imidlertid en høyere score i matematikk enn den gjennomsnittlige friskolen. Da er det særlig elever i friskoler med privat finansiering (der mer enn halvparten av skolen er finansiert ved skolepenger) som trekker scoren for friskolene ned.

Korrigert for elevens og skolens sosioøkonomiske bakgrunn, scorer riktignok friskoler med høy grad av offentlig finansiering noe høyere enn friskoler med privat finansiering. Fortsatt har elevene i friskoler lavere score enn elever ved offentlige skoler, etter at elevenes sosioøkonomiske bakgrunn er korrigert for.

Det kan man lese av grafen under, hvor det først og fremst er offentlige skoler som har en lav sosioøkonomisk status som bidrar til forskjellen mellom offentlige skoler og friskoler. For skoler med middels og høy sosioøkonomisk status er forskjellen mellom friskoler og offentlige skoler mindre.

Figure II.6.7. Mathematics performance and socio-economic status, by type of school

Data aggregated at the school level; OECD countries

Note: The regression lines need to be interpreted with caution because only within-school student-level weights have been applied.

Source: OECD, PISA 2022 Database.

Figur 16: Alle offentlige og private OECD-skoler, fordelt etter skolens sosioøkonomiske status, og den gjennomsnittlige PISA-scoren i matematikk. Grafen er hentet fra OECD PISA 2022 Results (Volume II) side 224.

En tolkning av resultatene synes å være at utdanningssystemer som tilrettelegger for konkurranse (valgfrihet), høy lokal autonomi og klare nasjonale kvalitetssystemer evner å løfte alle elevenes score i matematikk, og at dette er viktigere enn hvorvidt skoler er offentlig eller privat eid.

Elever i friskoler med høy grad av offentlig finansiering er overrepresentert i utdanningssystemer som har høy score i matematikk og samtidig evner å løfte alle elevene. I det norske utdanningssystemet har de aller fleste friskoler høy grad av offentlig finansiering, men i PISAs analyse av det norske utdanningssystemet er det ikke noen signifikante forskjeller mellom elever i friskoler og offentlige skoler, korrigert for skolens sosioøkonomiske grunnlag.

Oppsummering

De få norske studiene som eksisterer, finner at friskolene har noe høyere kvalitet enn offentlige skoler, også korrigert for elevenes sosioøkonomiske bakgrunn. Friskolene har et høyere skolebidrag enn offentlige skoler, på mellomtrinnet, på ungdomstrinnet og i videregående skole, men et lavere skolebidrag på småtrinnet.

Ellers er det viktig å påpeke at det er store forskjeller og stort mangfold blant friskolene. Det er derfor

ikke mulig å konkludere med at friskolene generelt har høyere kvalitet enn den offentlige skolen – som også er mangfoldig og har betydelige kvalitetsforskjeller. For eksempel er det tendenser til at særlig de kristne friskolene skiller seg positivt ut.

Internasjonal forskning finner at større autonomi påvirker kvaliteten positivt. Men det kreves mer forskning for å bekrefte de overordnede funnene.

Blir den offentlige skolen bedre av konkurranse fra friskoler?

En sentral hypotese blant tilhengere av friskoler, er at den offentlige skolen også blir bedre som følge av økt konkurranse fra friskolene. Fra den andre siden kommer det advarsler om at økt konkurranse fra friskoler vil svekke den offentlige skolen.

Et relatert spørsmål er om friskolene ser på seg selv som konkurrenter til den offentlige skolen. Trætteberg (2015) fant ikke tegn på noen former for «markeds- og konkurransetenkning» vis à vis den offentlige skolen, gjennom intervjuer med informanter fra friskolene. Snarer tvert imot. Informantene i studien var opptatt av friskolen som et alternativ, og ikke en konkurrent, til den offentlige skolen.

I en sluttrapport (NOVA, 2012) som evaluerte innføringen av Kunnskapsløftet i perioden 2006 til 2011, ble det undersøkt om skolereformen hadde bidratt til å redusere sosiale forskjeller i læringsutbytte på ungdomstrinnet, mellom gutter og jenter, mellom elever med ulik sosioøkonomisk familiebakgrunn og mellom majoritets elever og elever med innvandringsbakgrunn. Hovedfunnet var at elevenes sosioøkonomiske bakgrunn hadde en større forklaringskraft etter innføringen av Kunnskapsløftet, perioden 2003-06, sammenlignet med perioden 2009-11.

NOVA-forskerne hadde en hypotese om at en årsak til denne utviklingen var endrede strukturelle faktorer i tidsperioden, som for eksempel at andelen elever i friskoler hadde økt. Men forskerne fant at sosioøkonomiske forskjellene hadde skjedd mer eller mindre overalt og etter alle parametere. Økt andel elever i friskoler var altså ikke forklaringen.⁴⁴

SØF (2003) undersøkte hvorvidt kommunale skoler påvirkes positivt av konkurranse fra frittstående skoler. De fant at det er en positiv korrelasjon med elevprestasjoner i offentlige skoler, dersom andelen elever i friskoler er høy i den enkelte kommunen. Forskerne er likevel forsiktige med å konkludere med at de har funnet en konkurranseeffekt. Årsaken til dette er at analysene ikke tar hensyn til lokaliseringsbeslutningene for friskolene, for eksempel at elever i frittstående skoler oftere er bosatt i større byområder.

I et Fafo-notat fra 2011 vises det til en svensk studie (Bömark og Lindahl, 2007) som gir noe støtte til påstanden om at undervisningskvaliteten blir bedre som følge av konkurranse mellom offentlige og private friskoler på grunnskolenivå. Den svenske studien beregner effekten av etablering av private skoler på det gjennomsnittlige kunnskapsnivået blant elevene i den svenske skolen i forbindelse med innføringen av friskolereformen i 1992. De fant en positiv sammenheng mellom etablering av private skoler og resultatene på de nasjonale prøvene. En økning i andelen private

skoler på 10 prosent øker den gjennomsnittlige elevens score med omtrent 1 prosent. Forskerne konkluderte med at denne effekten i hovedsak skyldes økt kvalitet som følge av konkurranse.

Bömark og Lindahl undersøkte også om økt konkurranse mellom private friskoler og offentlige skoler ville gjøre skolene mer kostnadseffektive. Hypotesen var at økt konkurranse ville tvinge den enkelte skole til å drive mer effektivt. Men studien fant motsatt tendens. En økning i andelen private skoler på 10 prosent førte til en økning i de totale utgiftene på 2 prosent. En mulig forklaring var at den økte konkurransen mellom skolene fører til økte lønninger for å tiltrekke seg de beste lærerne.

Senere studier av Bömark og Lindahl bekrefter funnene over. En lignende studie fra 2012 finner positive effekter på elevenes gjennomsnittlige resultater (nasjonale prøver og karakterer) ved ungdomstrinnet og senere utdanningsprestasjoner, både på videregående og høyere utdanning, i kommuner som har fått en høyere andel friskoleelever i etterkant av friskolereformen i 1992. Resultatene kunne ikke forklare av karakterinflasjon, endret elevsammensetning i kommunen eller flere ressurser.⁴⁵

En annen senere studie av Bömark og Lindahl (2015) bekrefter de tidligere funnene om positive effekter på kommunenivå ved økt andel elever i friskoler. Men resultatene er ikke statistisk signifikante før en god stund etter reformen.⁴⁶

En kunnskapsgjennomgang av eksisterende forskningslitteratur om effekten av økt konkurranse ved innføring av «stykkprisfinansiering» (Epple med flere, 2017) finner at resultatene ved offentlige skoler blir bedre ved økt konkurranse og valgfrihet ved innføring av ulike modeller av «stykkprisfinansiering».⁴⁷

Oppsummering

Det er ikke noe som tyder på at friskolene ser på seg selv som direkte konkurrenter til den offentlige skolen, eller at friskolene påvirker de offentlige skolene negativt. Snarere er det noe norsk og en god del internasjonal forskning som tyder på at den offentlige skolen blir bedre av «konkurranse» fra friskolene.

Oppsummering av notatet

Norske friskoler har en lang tradisjon i det norske utdanningssystemet og bidro blant annet til at Norge lå langt fremme i utviklingen av en skole for alle på 1800-tallet. Men utover på 1900-tallet ble innslaget av friskoler stadig mindre og var nærmest ikke-eksisterende mot midten av århundret. Motstand fra sosialistene, likegyldighet fra de borgerlige partiene og ideen om enhetsskolen var sentrale årsaker til utviklingen.

Fra 1960-tallet og frem mot 2000-tallet ble den politiske oppmerksomheten rundt friskolene større. Friskolesektoren ble etter hvert regulert inn som en del av det offentlige utdanningssystemet. Dette bidro til at andelen elever i friskoler økte jevnt og trutt i andre halvdel av 1900-tallet.

Da Stortinget vedtok friskoleloven av 2003, som åpnet for etablering av friskoler uten et alternativt formål, ble det økt politisk debatt om de friskolenes plass i det norske utdanningssystemet. Borgerlige partier har tradisjonelt hatt en mer positiv holdning til friskolenes bidrag, mens partier på venstresiden frykter at friskoler svekker de offentlige skolene.

Til tross for økende politisk oppmerksomhet og debatt om friskolene, finnes det lite norsk forskning om og på friskoler i Norge. Det ble riktignok satt i gang statlig finansierte forskningsprosjekter om friskolene tidlig på 2000-tallet, men disse ble stoppet ved regjeringsskiftet i 2005.

Studiene som ble gjennomført, fant at friskoler ikke syntes å øke segregeringen i det norske utdanningssystemet – til tross for at elever med foreldre med høy utdanning og med innvandrerbakgrunn er noe overrepresentert i friskolene.

En av studiene som ble satt i gang, fant også at elever i friskoler presterte bedre i alle ferdigheter som ble testet ved nasjonale prøver. Elevenes bakgrunn forklarer noe av dette, men ikke alt.

Dette bekreftes av skolebidragsindikatorerne, der friskoler har et negativt bidrag på småskoletrinnet (1. – 4.trinn), men et positivt bidrag på mellomtrinnet (5. – 7.trinn). For ungdomskolen og videregående er skolebidraget til friskolene svakt positivt.

Av forskningen hittil kan det synes som det særlig er friskoler med et kristent verdigrunnlag som bidrar til de noe høyere resultatene for friskolene. Dette bør vekke nysgjerrighet hos norske skoleforskere og politikere.

Hovedårsaken til at foreldre velger friskole, handler imidlertid ikke om at skolene har eller antas å ha høyere kvalitet enn den offentlige skolen. Det er i alle hovedsak skolens livssyn og verdigrunnlag som oppgis som grunnlaget for å velge en friskole.

En annen viktig motivasjon var foreldres oppfatning av at barna deres hadde særskilte behov med hensyn til det fysiske og sosiale miljøet, blant annet fordi barna deres hadde blitt mobbet i den offentlige skolen. Misnøye med den kommunale skoleadministrasjonen og den enkelte offentlige skolen var også en motivasjon.

Annen forskning finner at friskoler bidrar til mer aktivt medborgerskap, både fra foreldrene, lærerne og skoleadministrasjonen. Dette kan ha en viss sammenheng med at friskolene som oftest har en svakere økonomi enn de offentlige skolene.

Ellers er det viktig å påpeke at de norske friskolene er svært mangfoldige, og sannsynligvis mer mangfoldige enn de offentlige skolene.

Ellers er det trukket frem enkelte internasjonale studier om friskoler i notatet. Det finnes mange internasjonale studier på friskoler, men i arbeidet med dette notatet er det, som nevnt, ikke gjort noen systematisk kunnskapsgjennomgang av internasjonal forskning på private friskoler. Årsaken til dette handler mest om mengden forskning, men også at denne forskningen har begrenset verdi for norske friskoler, ettersom skole- og utdanningssystemene er såpass forskjellige.

Av internasjonal forskning er det nok forskning fra land som ligner på Norge som er mest nærliggende å trekke frem. Men som nevnt innledningsvis, bør også denne forskningen tolkes med forsiktighet, ettersom reguleringen og finansieringen av friskolene er svært forskjellig også i nordiske land.

Svenske studier som har sett på segregeringseffekten ved private friskoler fant ikke særlige tegn til økt segregering. Studien, som finner at elever med innvandrerbakgrunn og med foreldre som har høyere utdanning er overrepresentert ved svenske friskoler, korresponderer med de norske funnene.

Annen forskning fra Sverige finner derimot en positiv kvalitetseffekt av økt konkurranse fra private friskoler. Dette stemmer også i noen grad med de få norske studiene.

Oppsummert viser den forskningen som finnes, få tendenser til at friskoler i Norge har en negativ effekt på det norske utdanningssystemet generelt og den offentlige skolen spesielt. Snarere viser forskningen motsatte tendenser.

Den politiske debatten om private friskolers rolle og effekt i det norske utdanningssystemet er preget av ganske steile og ideologisk harde fronter. Men debatten er forbausende lite kunnskapsbasert.

Det er forunderlig at det at vi har et knippe skoler i Norge som drives vesentlig annerledes enn majoriteten av skolene, ikke har vekket større nysgjerrighet blant norske skoleforskere.

De norske friskolene fortjener en mer opplyst og kunnskapsbasert politisk debatt. Men da må det trolig mer forskning og studier til. Dette notatet er forhåpentligvis et lite bidrag.

Civita er en liberal tankesmie, som gjennom sitt arbeid skal bidra til økt kunnskap og oppslutning om liberale verdier, institusjoner og løsninger, og fremme en samfunnsutvikling basert på respekt for individets frihet og personlige ansvar. Den enkeltes publikasjons forfatter(e) står for alle utredninger, konklusjoner og anbefalinger, og disse analysene deles ikke nødvendigvis av andre ansatte, ledelse, styre eller bidragsytere. Skulle feil eller mangler oppdages, ville vi sette stor pris på tilbakemeldinger, slik at vi kan rette opp eller justere.

Ta kontakt med forfatteren på mats@civita.no eller civita@civita.no

Noter

- 1 Norsk Fag- og Friskole Landsforbund (NFFL), «Om oss», friskoler.no, <https://www.friskoler.no/om-nffl/>
- 2 Store norske leksikon (2005-2007): *friskole* i *Store norske leksikon* på snl.no. Hentet 20. november 2023 fra <https://snl.no/friskole>
- 3 Thuen, H. and K. Tveit (2013). "Privatskolane – vere eller ikkje vere? Fire hundre år i motgang og medgang." *Tidsskrift for samfunnsforskning* 54(04): 493-508., Idunn.no, <https://www.idunn.no/doi/10.18261/ISSN1504-291X-2013-04-04>
- 4 Volckmar, N. (2010), 'En skole for alle' og privatisering – analyse av de skandinaviske landenes privatiseringspolitikk», <https://uddannelseshistorie.dk/wp-content/uploads/2020/08/a-2010-nina-volckmar.pdf>
- 5 Roos, Merethe: *Nikolai Frederik Severin Grundtvig* i *Store norske leksikon* på snl.no. Hentet 16. januar 2024 fra https://snl.no/Nikolai_Frederik_Severin_Grundtvig
- 6 Store norske leksikon (2005-2007): *enhets skole* i *Store norske leksikon* på snl.no. Hentet 27. desember 2023 fra <https://snl.no/enhets skole>
- 7 Berge; Øyvind og Hyggen og Hygge; Christer, «Privatskoler i Norden – omfang, utvikling og den politiske debatten, Fafo-notat 2011:01, fafo.no, https://www.fafo.no/media/com_netsukii/10122.pdf
- 8 Store norske leksikon (2005-2007): *friskole* i *Store norske leksikon* på snl.no. Hentet 20. november 2023 fra <https://snl.no/friskole>
- 9 Utdanningsnytt, «Nødvendig stopp av friskoler», artikkel, 21.12.2005, utdanningsnytt.no, <https://www.utdanningsnytt.no/nodvendig-stopp-av-friskoler/160956>
- 10 Stortinget, Innst. 244 L (2014-2015), Endring i privatskolelova mv., stortinget.no, <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/2014-2015/inns-201415-344/?lvi=0#a2.4> og Regjeirngen.no, «Regjeringen foreslår ny privatskolelov, Pressemelding, 17.12.2021, regjeringen.no, <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/regjeringen-foreslar-ny-privatskolelov/id2892511/>
- 11 Holmseth; Silvia, redaktør, «utdanning 2013 – fra barnehage til doktorgrad», Statistiske analyser, desember 2013, side 11-35, ssb.no, https://www.ssb.no/en/utdanning/artikler-og-publikasjoner/_attachment/153399?ts=144d059ffb8
- 12 SSB, Statistikk, Tabell 09546: Grunnskolar, etter skolestorleik, skolens organisasjonsform og eigeforhold (K) 2002 – 2022, ssb.no, <https://www.ssb.no/statbank/table/09546/> og SSB, Statistikk, 05232: Elevar i grunnskoleutdanning, etter årstrinn, skolen sitt eigeforhold og institusjonstype (F) 2002 – 2022, ssb.no, <https://www.ssb.no/statbank/table/05232>
- 13 Berge; Øyvind og Hyggen og Hygge; Christer, «Privatskoler i Norden – omfang, utvikling og den politiske debatten, Fafo-notat 2011:01, side 19 og 29, fafo.no, https://www.fafo.no/media/com_netsukii/10122.pdf
- 14 NRK, «Friskolene tar over grendeskolene i bygdene», artikkel, 20.11.2017, nrk.no, <https://www.nrk.no/vestfoldogtelemark/friskolene-tar-over-grendeskolene-i-bygdene-1.13783031> og Utdanningsnytt, «På ti år har andelen privatskoler økt fra 5 til 9 prosent», artikkel, 27.08.2020, artikkel, utdanningsnytt.no, <https://www.utdanningsnytt.no/naerskole-privatskoler/pa-ti-ar-har-andelen-privatskoler-okt-fra-5-til-9-prosent/252550>
- 15 Perlic; Biljana, «Eina uke i tale på private grunnskoler», artikkel, 14.01.2020, ssb.no, <https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/ein-auke-i-talet-pa-private-grunnskolar>
- 16 Faktisk.no, «Nei, det blir ikke lagt ned en offentlig skole for hver private som opprettes», artikkel, 05.07.2017, faktisk.no, <https://www.faktisk.no/artikler/zp6l0/for-hver-skole-som-opprettes-i-det-private-sa-ma-det-offentlige-legge-ned-en>

- 17 Helgesen; Marit, «Barns behov eller foreldres særinteresser», NIBR-rapport 8/2003, april 2003, oslomet.no, <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/20.500.12199/5801/2003-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- 18 Rebnor; Marthe Foss, «Steinerskolen i et foreldreperspektiv», Masteroppgave i sosiologi, Universitetet i Oslo, Våren 2008, uio.no, <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/15785/Rebnor.pdf?sequence=4&isAllowed=y>
- 19 Hagesæther; Gunnhild og Sandsmark; Signe Sandsmark, «Why do Norwegian parents choose free Christian schools for their children?», *International Journal of Christianity & Education*, 25(2), 184-197. <https://doi.org/10.1177/2056997120957686>, NLA, forskningsartikkel, 22.10.20, <https://www.nla.no/forskning/2publikasjoner2/vitenskaplige-artikler/international-journal-of-christianity--education/> og Dagen, Sandsmark; Signe, «Hvem går på kristne friskoler, og hvorfor?», debattinnlegg, 28.04.2023, dagen.no, <https://www.dagen.no/meninger/hvem-gar-pa-kristne-friskoler-og-hvorfor/>
- 20 Augestad, Maria, «Muslim på kristen privatskole», Det teologiske menighetsfakultetet, 2016, <https://mfopen.mf.no/mf-xmlui/bitstream/handle/11250/2398150/AVH5055-kand-nr-2100-masteravh-Augestad-navn.pdf?sequence=1>
- 21 SSB, «Slik henger utdanning sammen med foreldrenes utdanningsnivå», artikkel, 21.09.2022, ssb.no, <https://www.ssb.no/utdanning/utdanningsniva/artikler/slik-henger-utdanning-sammen-med-foreldrenes-utdanningsniva-og-forskning.no>, «Bygdeungdom blir ikke så påvirket av foreldrenes bakgrunn», artikkel, 30.05.2014, <https://www.forskning.no/demografi-sosiologi-samfunnskunnskap/bygdeungdom-blir-ikke-sa-pavirket-av-foreldrenes-bakgrunn/559407>
- 22 Dagen, «Mobbeofre velger kristne friskoler», artikkel, 23.10.2016, dagen.no, <https://www.dagen.no/nyheter/mobbeofre-velger-kristne-friskoler/>
- 23 Utdanningsdirektoratet, «Fakta om spesialpedagogisk hjelp og spesialundervisning», 15.02.2023, udir.no, <https://www.udir.no/tall-og-forskning/statistikk/analyser/fakta-om-spesialpedagogisk-hjelp-og-spesialundervisning/>
- 24 Helland; Håvard og Lauglo; Jon, «Har frittstående grunnskoler økt segregeringen?», NIFU, Rapport 2/2005, 03.06.2005, <https://nifu.brage.unit.no/nifu-xmlui/handle/11250/275529?locale-attribute=en>
- 25 Helland; Håvard og Lauglo; Jon, «Fører frittstående skoler i videregående opplæring til sosial segregering?», Arbeidsnotat 35, 2006, nifu.no, <https://nifu.brage.unit.no/nifu-xmlui/bitstream/handle/11250/2353948/NIFUSTEPArbeidsnotat2006-35.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- 26 Rebnor; Marthe Foss, «Steinerskolen i et foreldreperspektiv», Masteroppgave i sosiologi, Universitetet i Oslo, Våren 2008, uio.no, <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/15785/Rebnor.pdf?sequence=4&isAllowed=y>
- 27 Bonesrønning; Hans, Naper; Linn René og Strøm; Bjarne, «Gir frittstående skoler bedre elevresultater? - konsekvenser av ny lov om frittstående skoler – baseline rapport I: Elevresultater», SØF-rapport 07/05, samforsk.no, <https://samforsk.no/publikasjoner/nr-07-05-gir-frittstaende-skoler-bedre-elevresultater-konsekvenser-av-ny-lov-om-frittstaende-skoler-baselineraapport-i-elevresultater>
- 28 SSB, «Spørsmål og svar om skolebidragsindikator», 19.01.2017, ssb.no, <https://www.ssb.no/utdanning/sporsmal-og-svar-om-skolebidragsindikator>
- 29 Steffens; Kjartan mfl., «Er det forskjeller i skolers og kommuners bidrag til elevenes læring i grunnskolen? – En kvantitativ studie», Rapporter 2017/2, 19.01.2017, ssb.no, https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/_attachment/291682?_ts=159b5c9ee78
- 30 Utdanningsdirektoratet, «Skolebidrag barnetrinnet», udir.no, <https://www.udir.no/tall-og-forskning/statistikk/statistikk-grunnskole/skolebidrag-barnetrinnet/>
- 31 Utdanningsdirektoratet, «Skolebidrag ungdomstrinnet», udir.no, <https://www.udir.no/tall-og-forskning/statistikk/statistikk-grunnskole/skolebidrag-ungdomstrinnet/>

- 32 KFF, «Ikke lærernorm i friskoler», 23.03.2018, kff.no, <https://kff.no/artikkel/article/1460623>
- 33 Nordahl; Thomas, «Skolestørrelse og sammenhenger med elevenes trivsel og læring», Skriftserien 9 – 2022, siden 72 og 201-218, Senter for Praksisrettet Utdanningsforskning, Høgskolen i Innlandet, utdanningsnytt.no, <https://www.utdanningsnytt.no/files/2022/09/22/Nordahl-rapport-Skolestorrelse-og-sammenheng-med-elevenes-trivsel-og-laering.pdf>
- 34 Utdanningsnytt, «Private skoler bruker mer ukvalifiserte lærere», artikkel, 13.03.2019, utdanningsnytt.no, <https://www.utdanningsnytt.no/friskoler-laerer-privatskoler/private-skoler-bruker-mer-ukvalifiserte-laerere/128526>
- 35 Utdanningsnytt, «Mangler montessorilærere – ender med ukvalifiserte», artikkel, 13.03.2019, utdanningsnytt.no, <https://www.utdanningsnytt.no/kompetansekrav-laerer-privatskoler/mangler-montessorilaerere--ender-med-ukvalifiserte/128486>
- 36 Utdanningsnytt, «6 av 10 montessoriskoler har ikke nok lærere med riktig kompetanse», artikkel, 23.01.2024, <https://www.utdanningsnytt.no/montessori-privatskoler-tilsyn/6-av-10-montessoriskoler-har-ikke-nok-laerere-med-riktig-kompetanse/386834>
- 37 Utdanningsnytt, «Flere ukvalifiserte i privatskolene: Regjeringen vil gi mer penger», artikkel, 15.03.2019, utdanningsnytt.no, <https://www.utdanningsnytt.no/friskoler-politikk-privatskoler/flere-ukvalifiserte-i-privatskolene-regjeringen-vil-gi-mer-penger/128190>
- 38 SSB, «Ulike statistikker om ansatte i barnehage og skole», artikkel, 25.06.2018, ssb.no, <https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/ulike-statistikker-om-ansatte-i-barnehage-og-skole>
- 39 Jordell, Karl Øyvind, «Det stemmer ikke at 20 prosent av lærerne er ufaglærte», debattinnlegg, 26.10.2022, forskerforum.no, <https://www.forskerforum.no/det-stemmer-ikke-at-20-prosent-av-laererne-er-ufaglaerte/>
- 40 Trætteberg, Håkon Dalby (2016). [Aktivt medborgerskap i skandinaviske skoler og sykehjem](#). I Sivesind, Karl Henrik (Red.), *Mot en ny skandinavisk velferdsmodell? Konsekvenser av ideell, kommersiell og offentlig tjenesteyting for aktivt medborgerskap*. Institutt for samfunnsforskning. s. 50–65
- 41 Sivesind; Karl Henrik, Trætteberg; Håkon Solbu & Fladmoe, Audun, “Active citizenship in public and non-profit schools – the case of Norway”, *Journal of Educational Administration and History*, 55:4, 361-380, DOI: [10.1080/00220620.2022.2081135](https://doi.org/10.1080/00220620.2022.2081135)
- 42 Falch; Torberg, Bensnes; Bensnes og Strøm; Bjarne, «Skolekvalitet i videregående opplæring – Utarbeidelse av skolebidragsindikatorer og mål på skolekvalitet», SØF-rapport nr. 01/16, april 2016, sof.no, http://www.sof.ntnu.no/SOF/SOF_R_01_16.pdf
- 43 OECD (2023), *PISA 2022 Results (Volume II): Learning During – and From – Disruption*, Chapter 6, PISA, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/a97db61c-en>.
- 44 Bakken; Anders og Elstad; Jon Ivar, «For store forventninger? – Kunnskapsløftet og ulikhetene i grunnskolekarakterer», Norsk Institutt for forskning om oppvekst og aldring, NOVA Rapport 7/2012, 01.06.2012, Oslomet.no, https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/20.500.12199/5045/5587_1.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- 45 Böhlmark; Anders og Lindahl; Mikael, «Har den växande friskolesektorn varit bra för elevernas utbildningsresultat på kort och lång sikt?», Rapport 2012:17, Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU), <https://www.ifau.se/Forskning/Publikationer/Rapporter/2012/Har-den-vaxande-friskolesektorn-varit-bra-for-elevernas-utbildningsresultat-pa-kort-och-lang-sikt/>
- 46 Böhlmark; Anders og Lindahl; Mikael, «Independent Schools and Long-run Educational Outcomes: Evidence from Sweden's Large-scale Voucher Reform», 16.03.2015, <https://doi.org/10.1111/ecca.12130>
- 47 Epple, Dennis, Richard E. Romano, and Miguel Urquiola. 2017. “School Vouchers: A Survey of the Economics Literature.” *Journal of Economic Literature*, 55 (2): 441-92, <https://pubs.aeaweb.org/doi/pdfplus/10.1257/jel.20150679>